

Saimaan ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta
Sosiaalialan koulutusohjelma

Heidi Kaijanen ja Suvi Sinkkonen

Suorittajan kokemus valvontarangaistuksen vaikutuksista perheen arkeen

Opinnäytetyö 2015

Sisällys

1	Johdanto.....	5
2	Rikosoikeusjärjestelmä.....	6
3	Rikoksista tuomittavat rangaistukset.....	7
3.1	Vankeusrangaistus.....	7
3.2	Valvottu koevapaus.....	7
3.3	Yhdyskuntapalvelu.....	7
3.4	Ehdollinen vankeusrangaistus.....	8
3.5	Nuorisorangaistus.....	8
3.6	Nuorten ehdollisen vankeuden valvonta.....	8
4	Valvontarangaistus.....	9
4.1	Valvontarangaistuksen soveltuvuuden kriteereitä.....	10
4.2	Valvontarangaistus käytännössä.....	11
5	Sosiaalialan työ rikosseuraamusalalla.....	12
6	Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	14
6.1	Tutkimusprosessi.....	15
6.2	Aineiston keruu ja analyysi.....	16
7	Tutkimustulokset.....	17
7.1	Suorittajan kokemuksia valvontarangaistuksesta.....	17
7.2	Työntekijöiden näkemyksiä valvontarangaistuksesta.....	20
8	Eettisyys ja luotettavuus.....	21
9	Yhteenveto ja pohdinta.....	22
	Lähteet.....	25

Liitteet

Liite 1 Teemahaastattelurunko

Liite 2 Saate- ja suostumuslomake

Tiivistelmä

Heidi Kaijanen ja Suvi Sinkkonen

Valvontarangaistuksen vaikutuksia perheen arkeen, 26 sivua, 4 liitettä

Saimaan ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta

Sosiaalialan koulutusohjelma

Opinnäytetyö 2015

Ohjaajat: lehtori Leena Byckling, Saimaan ammattikorkeakoulu, rikosseuraamustyöntekijät Jaana Ikävalko ja Anna Nevalainen, Kouvolan yhdyskunta-seuraamustoimisto, Lappeenrannan toimipaikka

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin valvontarangaistusta ja sen suorittamisen vaikutuksia perheen arkeen. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa lisätietoa Kouvolan yhdyskuntaseuraamustoimiston Lappeenrannan toimipaikalle sekä valvontarangaistuksen suorittajille ja heidän perheilleen. Aiheesta ei ole suorittajan ja perheen näkökulmasta aiempia tutkimuksia. Tutkimuskysymykset olivat seuraavat: Miten tuomittu ja hänen perheensä ja läheisensä kokevat valvontarangaistuksen? Olisiko perhe tarvinnut enemmän tietoa valvontarangaistuksesta? Miten perhettä voidaan tukea ja auttaa valvontarangaistuksen aikana?

Tutkimuksen lähestymistapa on laadullinen eli kvalitatiivinen ja tiedonkeruu toteutettiin puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. Tutkimuksessa haastateltiin yhtä valvontarangaistuksen suorittajaa ja kolmea Rikosseuraamuslaitoksen työntekijää, jotka työskentelevät valvontarangaistuksen suorittajien parissa. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Tutkimustulosten raportoinnissa käytettiin myös alkuperäisilmaisuja.

Tutkimustulosten mukaan suorittaja oli kokenut valvontarangaistuksen toimivana rangaistusmuotona itsensä ja perheen näkökulmasta. Suorittaja oli saanut hyvin etukäteen tietoa valvontarangaistuksesta eikä tarvinnut perheen ja läheisten lisäksi ulkopuolista apua tai tukea suorittamiseen. Työntekijät kertoivat siitä, miten valvontarangaistusta suorittavaa ja hänen perhettään tuetaan valvontarangaistuksen aikana.

Jatkotutkimusaiheena voisi selvittää valvontarangaistuksen suorittajan perheeltä sitä, miten valvontarangaistus vaikuttaa perheen arkeen. Tutkimuksen voisi myös tehdä siitä näkökulmasta, että suorittaja ei ole totaalikieltäytyjä. Lisäksi jatkotutkimusaiheena voisi tutkia kotiin vietävän työn tarvetta perhetyön keinoin, joka on lapsiperheille tarkoitettu tukimuoto.

Asiasanat: valvontarangaistus, valvontarangaistuksen suorittaja, perhe

Abstract

Heidi Kaijanen ja Suvi Sinkkonen

Electronic monitoring and affects on the family, 26 Pages, 4 Appendices

Saimaa University of Applied Sciences

Health Care and Social Services Lappeenranta

Degree Programme in Social Services

Bachelor's Thesis 2015

Instructors: Senior Lecturer Leena Byckling, Saimaa University Of Applied Sciences, Criminal Sanctions Employers Jaana Ikävälko and Anna Nevalainen, Community Sanction Department of Kouvola, Office of Lappeenranta

The purpose of this thesis was to examine how electronic monitoring affects everyday family life. There was also the aim to produce more information on the subject for the Community Sanction Department of Kouvola, Office of Lappeenranta. There was also an aim to give information for people who are serving a sentence of electronic monitoring and their families, because there are no earlier thesies about subject from family perspective. There were three research questions. What do family and people close to you think about electronic monitoring? Would the family have needed more information about electronic monitoring? How can you help and support the family during electronic monitoring?

This thesis was qualitative and the data for the empirical part was gathered by using theme interviews. The data was analysed using the qualitative content analysis method. There was one interview from a person who is serving a sentence of electronic monitoring and three interviews from employees who work with people serving a sentence of electronic monitoring. The results of the study indicate that the person who was serving a sentence of electronic monitoring, had experienced that this form of punishment had been the right choice for this person and his family. Person had experienced that there was no need for more information about electronic monitoring. Person and family would not have needed more help or support from outside helpers besides family and people close to family. Employees point of view about working with people serving a sentence of electronic monitoring gave more information for this thesis.

One theme for more study about this subject could be to find out more about family perspectives of electronic monitoring and how it affects the family.

Keywords: Electronic monitoring, user of electronic monitoring, family

1 Johdanto

Valvontarangaistus on suomalaisessa rikosseuraamusjärjestelmässä uusi rangaistusmuoto. Valvontarangaistuskilaki 330/2011 on otettu käyttöön 8.4.2011. Valvontarangaistus on ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta tuomittava rangaistus. Valvontarangaistuksen suorittamista valvotaan sähköisesti. Valvontaan liittyvät myös tukipartion tarkastuskäynnit ja säännölliset tapaamiset valvojan kanssa. Tuomio suoritetaan omassa asunnossa, asuntolassa tai laitoksessa. Tuomitun nilkkaan, ranteeseen tai vyötäröön kiinnitetään panta, joka on yhteydessä kotiin asennettuun seurantalaitteeseen. Valvontarangaistuksen sisältönä on tuomitun velvollisuus pysicsä asunnossaan sekä noudattaa valvojan kanssa yhdessä tuomitulle laadittua toimeenpanosuunnitelmaa. Valvontarangaistukseen tuomitun on osallistuttava valvontatapaamisiin, työhön, opiskeluun, kuntoutukseen, toimintaohjelmiin tai muuhun vastaavaan, joka on tuomitun toimintakykyä ja sosiaalisia valmiuksia ylläpitävää tai edistävää toimintaa. Rangaistuksen pituus on korkeintaan kuusi kuukautta. Rangaistuksen aikana on noudatettava ehdotonta päihteettömyyttä. (Valvontarangaistuskilaki 330/2011, 2§ - 3§.)

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tutkia valvontarangaistuksen suorittamista kotona perheen luona ja valvontarangaistuksen vaikutuksia perheen arkeen ja elämään. Tuomitun näkökulmasta aiheesta ei ole tehty tutkimuksia Suomessa. Aihe opinnäytetyöllemme on tullut työelämästä. Toteutamme sen yhteistyössä Kouvolan yhdyskuntaseuraamustoimiston, Lappeenrannan toimipaikan kanssa.

Opinnäytetyömme teoriatausta rakentuu Suomen rikosoikeusjärjestelmästä ja rikoksista tuomittavien rangaistusten lyhyestä kuvauksesta sekä tarkemmin siitä, miten valvontarangaistus sijoittuu tähän järjestelmään. Teoriatietoa saamme rikosseuraamusalan käsikirjoista ja julkaisuista.

Opinnäytetyöllämme saamme lisätietoa siitä, miten valvontarangaistus vaikuttaa perheeseen ja miten sosionomi työntekijänä voi tukea perhettä parhaalla mahdollisella tavalla valvontarangaistuksen aikana. Perheen näkökulmasta valvontarangaistusta pidetään vaativana rangaistuksena, koska tuomitun velvollisuus-

tena on noudattaa toimeenpanosuunnitelmaa ja pysyä kotona tai suunnitelman mukaisesti määritetyssä paikassa ja noudattaa ehdotonta päihteettömyyttä.

2 Rikosoikeusjärjestelmä

Suomessa rangaistusten täytäntöönpanosta vastaa Rikosseuraamuslaitos, joka toimii oikeusministeriön alaisuudessa ja toteuttaa ministeriön linjausten mukaisia kriminaalipolitiikkaa. Laitos toimii vankeusrangaistusten ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoviranomaisena. Rikosseuraamuslaitoksen tärkein tehtävä on huolehtia, että rangaistukset pannaan täytäntöön laillisesti ja turvallisesti. Rikosseuraamuslaitoksen toimintaa ohjaa laki ja asetus rikosseuraamuslaitoksesta 27.11.2009/953. Erityisenä tavoitteena laitoksella on parantaa yhteiskunnan turvallisuutta ja vähentää uusintarikollisuutta. (RISE 2013, 3.) Suomessa rikosseuraamuslaitoksen organisaatio jakautuu kolmeen toimeenpanoalueeseen, jotka ovat Etelä-Suomen rikosseuraamusalue (ESRA), Länsi-Suomen rikosseuraamusalue (LSRA) ja Itä-Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue (IPRA). (RISE 2013, 5.)

Rikosseuraamuslaitoksen strategiana on siirtyminen kohti avoimempaa rangaistuksen täytäntöönpanoa. Tämä tarkoittaa vankilassa suoritettavien rangaistusten vähentämistä sekä avolaitosten ja yhdyskuntaseuraamusten käytön lisäämistä. Rikosseuraamuslaitoksen yksi keskeisimpiä tavoitteita on tukea rikosten tekijää kuntoutuksen avulla kohti rikoksetonta elämää. (Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011.) Richardsonin 1999 tutkimuksessa tulee esiin myös näkökulma, jossa valvontarangaistuksen suorittaminen siviilissä vähentää toisiin rikoksentekijöihin säännöllistä yhteydenpitoa. Tämä ehkäisee myös mahdollista uusintarikollisuutta. (Richardson 1999, 161.) Kun tuomittua tuetaan rangaistuksen aikana elämänhallinnan taidoissa, hänellä on paremmat mahdollisuudet sijoittua yhteiskunnan jäseneksi rangaistuksen jälkeen. Rikosseuraamuslaitoksen tärkeitä arvoja ovat ihmisarvon kunnioittaminen, oikeudenmukaisuus, usko ihmisen mahdollisuuksiin muuttua ja kasvaa sekä turvallisuus. (Rikosseuraamuslaitoksen strategia, 2011.)

3 Rikoksista tuomittavat rangaistukset

Rikosoikeudelliset seuraamukset jakautuvat suljetuissa ja avovankiloissa täytäntöönpannavaan vankeusrangaistuksiin ja vapaudessa täytäntöönpannavaan yhdyskuntaseuraamuksiin. Tuomittavia rangaistuksia ovat mm. sakko, rikesakko, ehdoton tai ehdollinen vankeus, yhdyskuntapalvelu, nuorisorangaistus, nuorten ehdollisen vankeuden valvonta, koevapaus ja valvontarangaistus. Ehdottomista vankeusrangaistuksista ja sakkojen muuntorangaistuksista huolehtivat vankilat, jotka vastaavat myös tutkintavankeuden toimeenpanosta yhdessä poliisin kanssa. Yhdyskuntaseuraamustoimisto vastaa yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta. (RISE 2013, 5.)

3.1 Vankeusrangaistus

Jos vankeusrangaistus on yli kaksi vuotta, se on aina ehdoton ja suoritetaan vankilassa. Vankeusrangaistus on enintään 12 vuotta (alle 21-vuotias 10 vuotta) ja vähintään 14 päivää. Jos tuomitulla on useampia rikoksia tuomion pituus voi olla enintään 15 vuotta. Vankeusvanki voi päästä ehdonlaiseen vapauteen ennen kuin on suorittanut rangaistuksen kokonaan. Elinkautisessa vankeusrangaistuksessa elinkautisvanki voi hakea armahdusta tasavallan presidentiltä aikaisintaan 12 vuoden kuluttua vankeuden aloittamisesta. (Käräjäoikeudet 2014a.)

3.2 Valvottu koevapaus

Vankilaan tuomittu voidaan sijoittaa vankilan ulkopuolelle teknisin välinein valvottuun koevapauteen. Koevapaus voidaan aloittaa enintään kuusi kuukautta ennen ehdonlaiseen vapauteen pääsemistä tai rangaistuksen päättymistä. Koevapautta suorittavalle laaditaan toimeenpanosuunnitelma, jossa määritellään toimeentulo, asuminen, toimintavelvoite, päivittäinen toiminta-aika ja koevapauden valvonta. Vastuu koevapaudesta on vankilalla. (RISE 2014a.)

3.3 Yhdyskuntapalvelu

Ehdoton vankeusrangaistus, joka on enintään kahdeksan kuukautta, voidaan muuntaa yhdyskuntapalveluksi. Yhdyskuntapalvelu on 20 – 200 tuntia valvon-

nan alaisena tehtävää palkatonta työtä yhteiskunnan hyväksi. Tuomitun tulee soveltua ja suostua yhdyskuntapalveluun. Suorittamatta jäänyt palvelu muutetaan vankeudeksi, joka suoritetaan vankilassa. (Käräjäoikeudet 2014a.)

3.4 Ehdollinen vankeusrangaistus

Alle kahden vuoden vankeusrangaistus voi olla ehdollinen, jollei tuomitulla ole aikaisempia rikoksia tai muuta edellytystä ehdottomaan rangaistukseen. Ehdollisesti rangaistulle määrätään 1 – 3 vuoden pituinen koeaika, jonka aikana tuomittu ei saa syyllistyä uuteen rikokseen. Ehdollisen vankeuden lisärangaistuksena tuomitulle voidaan määrätä sakkoja tai yhdyskuntapalvelua. Vankeusrangaistuksista yli puolet tuomitaan ehdollisina. (RISE 2013, 6.)

3.5 Nuorisorangaistus

Nuorella rikoksenteijällä tarkoitetaan henkilöä, joka rikoksen tehdessään on täyttänyt 15 mutta ei 21 vuotta. Tuomitun ollessa alle 18-vuotias voidaan hänet tuomita 4 – 12 kuukauden pituiseen nuorisorangaistukseen. Tämän tarkoituksena on ehkäistä uusia rikoksia ja sosiaalisen selviytymisen edistäminen. Tuomiota ei suoriteta vankilassa vaan valvonnassa, jossa tuomittu tapaa säännöllisesti valvojaa, joka on rikosseuraamuslaitoksen työntekijä. Valvonnan tarkoituksena on edistää tuomitun sosiaalista toimintakykyä antamalla tukea ja ohjausta. Nuorisorangaistus sisältää työelämään perehtymistä ja valvottua palkatonta työntekoa. Nuorisorangaistuksen aikana tehty rikos voi johtaa ehdottomaan vankeusrangaistukseen. (Käräjäoikeudet 2014b.)

3.6 Nuorten ehdollisen vankeuden valvonta

Alle 21-vuotiaana rikoksen tehnyt voidaan tuomita ehdollisen vankeuden lisäksi vuoden ja kolmen kuukauden pituiseen valvontaan. Valvontaan voidaan tuomita jos sen katsotaan ehkäisevän uusintarikollisuutta ja edistävän nuoren sosiaalista selviytymistä. Valvonnasta ja sen toteuttamisesta vastaavat yhdyskuntaseuraamustoimistot. (RISE 2013, 6.)

4 Valvontarangaistus

Kiinnostus sähköistä valvontaa kohtaan heräsi 1960-luvun lopulla. Yhdysvalloissa ryhdyttiin kehittämään laitetta, jolla olisi mahdollisuus valvoa rikoksenteikiöiden päivittäistä toimintaa vaihtoehtona vankeudelle. Vankeuteen verrattuna laite antoi mahdollisuuden humanille kustannusedulliselle vaihtoehdolle. Varsinainen läpimurto sähköisessä valvonnassa tapahtui 1980-luvulla. (Työryhmämietintö 2007:17, 7.)

Sähköisen valvontarangaistuksen käyttöönottamisen ensimmäinen ohjelma aloitettiin Yhdysvalloissa, Uudessa Meksikossa vuonna 1983. Valvontaa oli käytetty vuosikymmenen loppuun menneessä yli 30 osavaltiossa. Tämän jälkeen suosio on kasvanut myös muissa maissa. Eurooppaan sähköinen valvonta tuli 1980-luvulla. Iso-Britannia, Hollanti ja Ruotsi ovat edelläkävijöitä Euroopassa. (Työryhmämietintö 2007:17, 8.) Iso-Britanniassa ensimmäiset valvontarangaistukseen johtaneet oikeudenkäynnit pidettiin vuonna 1989 ja rangaistuksen kesto oli kuusi kuukautta. (Richardson 1999, 158-159.) Pohjoismaista Ruotsi oli ottanut sen käyttöön ensimmäisenä 1994. Tanskassa valvontarangaistus otettiin ensimmäisen kerran käyttöön 2005 ja Norjassa 2008. Suomessa ensimmäinen valvontarangaistus on otettu käyttöön marraskuussa 2011. (Roth & Veikkanen, 2013, 8-10.)

Sähköinen valvonta on edullinen ja yksinkertainen menetelmä, joka on helposti ja nopeasti käyttöön otettavissa. Sen avulla mahdollistuvat sekä rankaisemiseen että kansalaisten suojaamiseen liittyvät vaatimukset. Tuomitun kuntoutumista tukevia toimintoja voidaan helpommin järjestää vapaudessa toimeenpantavissa seuraamuksissa. (Työryhmämietintö 2007:17, 8.) Suljetussa laitoksessa vankipäivän hinta on noin 211 €, avolaitoksen vankipäivän hinta on noin 170 €, valvotun koevapauden ja valvontarangaistuksen päivän hinta on noin 67 € ja yhdyskuntapalvelun päivän hinta on noin 14 €. (RISE 2013, 18.)

Valvontarangaistus on yhdyskuntaseuraamus, joka on ankaruudeltaan ehdottoman vankeuden ja yhdyskuntapalvelun välissä. Rangaistuksen enimmäispituus on kuusi kuukautta. Valvontarangaistus on omassa asunnossa ja ennalta sovituissa toimintaympäristöissä suoritettava rangaistus, jota valvotaan sähköi-

sesti. Tämän suorittaminen edellyttää, että asunto soveltuu sähköiseen valvontaan ja tuomittu sekä kaikki samassa taloudessa asuvat suostuvat rangaistuksen suorittamiseen valvotusti. (Laki valvontarangaistuksesta 330/2011 8§.) Tuomitulta vaaditaan ehdotonta päihitteettömyyttä koko rangaistuksen ajan (RISE 2014b).

Tuomitun kanssa samassa taloudessa asuvien perheenjäsenien sekä alle 18-vuotiaiden mielipide valvontarangaistuksen suorittamisesta on selvittävää. (Laki valvontarangaistuksesta 330/2011 8§). Lapsen ja nuoren mielipide selvitetään yhteistyössä lastensuojeluviranomaisten kanssa. Alaikäistä on kuultava hienovaraisesti ja lapsen ikä sekä kehitystaso huomioiden. (Lastensuojelulaki 20 §.) Valvontarangaistukseen ei voida ryhtyä jos joku perheenjäsenistä vastustaa sitä ja on ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti kypsä tämän arvioimaan. Perheenjäsenen vastustaessa rangaistuksen suorittamista kotona, tuomio toteutetaan vankilassa. Lastensuojelun toimenpiteet ja valvontarangaistuksen kuuleminen ovat kuitenkin erillisiä prosesseja. (Laki valvontarangaistuksesta 330/2011 8 §.) Lapsille on kehitetty valvontarangaistuksesta oma esite, *Janin isällä on jalkapanta*. Sen on toteuttanut Rikosseuraamuslaitos ja se kertoo valvontarangaistuksesta lapsen näkökulmasta tarinan muodossa. (RISE 2012.)

4.1 Valvontarangaistuksen soveltuvuuden kriteereitä

Valvontarangaistus ei sovellu henkilölle, jolla on aiempia ehdottomia vankeusrangaistuksia, jos tehty rikos on laadultaan vakava tai jos hän on syylistynyt lähisuhdeväkivaltaan. Tuomitut ovat pääasiassa rattijuopumukseen tai omaisuusrikokseen syylistyneitä. Valvontarangaistuksen erityisryhmään kuuluvat totaalikieltäytyjät. 1.2.2013 voimaan astui siviilipalvelua koskeva lakimuutos. (Asevelvollisuuslaki 310/2012, 37§.) Totaalikieltäytyjällä tarkoitetaan henkilöä, joka kieltäytyy kaikesta asevelvollisuusjärjestelmään sisältyvästä palvelusta. Totaalikieltäytyjä ei suostu suorittamaan myöskään siviilipalvelusta. Vuosittain totaalikieltäytyjiä on ollut muutamia kymmeniä. (Aseistakieltäytyjäliitto 2013.)

Varusmiespalvelusaika on koulutuksesta riippuen 165 – 347 päivää (Asevelvollisuuslaki 310/2012, 37§). Siviilipalvelusaika on 1.2.2013 alkaen 347 vrk. Aseistakieltäytyjän vapausrangaistus on puolet palvelusajasta eli tuomio on 173 vrk.

Tuomio on ehdoton, ja se suoritetaan vankeutena tai valvontarangaistuksena. Uuden lakimuutoksen astuttua voimaan kaikilla totaalikieltäytyjillä on mahdollisuus suorittaa tuomio valvontarangaistuksena, jonka maksimipituus on kuusi kuukautta. Jokaiselle totaalikieltäytyjälle, joka haluaa suorittaa tuomion valvontarangaistuksena, tehdään selvitys soveltuvuudesta siihen ennen oikeudenkäyntiä. (Aseistakieltäytyjäliitto 2013.)

4.2 Valvontarangaistus käytännössä

Rikosseuraamustyöntekijä ja valvontarangaistukseen tuomittu laativat yhteistyössä toimeenpanosuunnitelman. Tämä laaditaan jokaisen tuomitun kohdalla yksilöllisesti hänen elämäntilanteeseensa soveltuvaksi. Valvoja tukee ja ohjaa tuomittua rangaistuksen suorittamisessa. Toimeenpanosuunnitelma laaditaan päiväkohtaisesti, ja se sisältää aikataulut ja tiedot, millaiseen toimintaan tuomittu pitää osallistua. Tuomitulla on toimintavelvollisuus, joka sisältää työtä, kuntoutusta, koulutusta tai muuta tuomitun toimintakykyä ylläpitävää toimintaa. Viikossa toimintaa on oltava vähintään 10 tuntia ja enintään 40 tuntia. Päiväohjelmassa määritetään minuutin tarkkuudella, missä tuomittu saa milloinkin olla, ja ellei ohjelmassa ole hyväksyttävää syytä poistua asunnosta, hänen tulee pysyä siellä. Kaupassa käyntien, harrastusten ja muiden tärkeiden asioiden hoitamisen tulee olla laadittuna päiväohjelmaan, ja tuolloin tuomittu saa poistua asunnosta. (RISE 2014b.)

Tuomitun nilkkaan asennetaan panta, joka on yhteydessä kotiin sijoitettuun valvontalaitteeseen. Laite valvoo valvontarangaistusta suorittavan liikkumista asunnossa päiväohjelman mukaisesti. Tuki- ja valvontapartiot tekevät tarkastuskäyntejä ennalta ilmoittamatta asuntoon tai toimintapaikalle. (RISE 2014b.) Tukipartio ohjaa ja tukee sekä valvoo rikosseuraamusasiakkaita, jotka suorittavat rangaistusta vapaudessa. Partion tavoitteena on valvonnan ja tuen avulla lisätä tai ylläpitää rikosseuraamusasiakkaiden valmiuksia elää rikoksetonta elämää. Kohderyhmään kuuluvaa tuetaan suorittamaan rangaistuksensa loppuun ja varmistetaan, että tämä on hänelle määrättyssä paikassa määrättyinä aikana ja päihteettömänä. Tukipartiot toimivat kaikilla rikosseuraamusalueilla (RISE 2014c.)

Aikataulujen noudattamatta jättäminen tai päihteiden käyttö johtavat vankilassa suoritettavaan rangaistukseen. Tuki- ja valvontapartio toimivat yhteistyössä Turussa sijaitsevan keskusvalvomon kanssa. Keskusvalvomo vastaanottaa hälytyksiä ja välittää tiedot tukipartiolle ja valvojille, jotka selvittävät hälytyksien syyt. Keskusvalvomo ei ole yhteydessä valvontarangaistusta suorittaviin muutoin kuin hätätilanteessa. (RISE 2014d, 15.)

5 Sosiaalialan työ rikosseuraamusalalla

Sosiaalialan työ on sosiaalista toimintaa, jonka tarkoituksena on vaikuttaa yksilön ja hänen ympäristönsä väliseen vuorovaikutukseen ja sen haasteisiin sekä ongelmakohtiin. Sosiaalialan työ pyrkii toteuttamaan tehtävää, jolla varmistetaan kansalaisten hyvinvointi elämän hyvin erilaisissakin tilanteissa. Sosiaalialan työn tulee olla inhimillistä ja eettisesti kestävää toimintaa tasa- ja ihmisarvo huomioiden. Rikosseuraamusalalla tehdään aikuissosiaalityötä. Aikuissosiaalityötä voidaan kuvata ongelmanratkaisuprosessiksi erilaisissa elämäntilanteissa. Tämä on täysi-ikäisille suunnattua elämää tasapainottavaa ja elämäntilanteita helpottavaa työtä. Jokainen nähdään yksilönä ja taustalla on holistinen ihmiskäsitys. (Suonio 2014, 73-75.)

Rikosseuraamustyöntekijät, jotka työskentelevät valvontarangaistukseen tuomitujen kanssa, ovat usein sosionomeja. Sosionomin ydinosaaminen antaa hyvät valmiudet tukea suorittajaa valvontarangaistuksen suorittamisen aikana. Sosionomin ydinosaamisalueita ovat sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmän osaaminen, yhteiskunnan analyysitaito, reflektiivinen kehittämis- ja johtamisosaaminen sekä yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2011, 18-19.)

Sosionomi pyrkii edistämään suvaitsevaisuutta ja tasa-arvoa sekä ehkäisemään huono-osaisuutta yhteiskunnassa yksilön ja yhteisön näkökulmasta. Hän huomioi jokaisen yksilön ainutkertaisuuden ja joutuu toimimaan arvoriitiriitoja sisältävissä tilanteissa. Sosionomi luo asiakasta osallistavan ja ammatillisen vuorovaikutus- ja yhteistyösuhteen ymmärtäen asiakkaan tarpeet ja voimavarat. Hän osaa ohjata ja tukea erilaisia asiakkaita tavoitteellisesti eri elämäntilanteissa.

Sosionomi tuntee sosiaalista turvallisuutta ja hyvinvointia tukevat palvelujärjestelmät sekä niihin liittyvän lainsäädännön. Sosionomi toimii moniammatillisissa verkostoissa ja osaa palveluohjauksen. Työssään sosionomi ymmärtää yhteiskunnallisen päätöksenteon ja ihmisten sosiaalisten toimintaedellytysten muotoutumisen välisen yhteyden sekä hän osaa jäsentää sosiaalisia ongelmia yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Sosionomi sisäistää tutkivan ja reflektiivisen työtteen ja toimintaa ohjaavat teoreettiset lähtökohdat. Hän osaa soveltaa eri lähestymis- ja ajattelutapoja sekä osaa kehittää sosiaalialan osaamista ja palveluita moniammatillisessa työyhteisössä. Sosionomi ymmärtää yhteisöjen toimintaperiaatteita sekä monikulttuurisuutta ja tukee osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Sosiaalialalla tehdään työtä omalla persoonalla, joten myös työntekijän yksilölliset ominaisuudet ovat tärkeitä. (Mäkinen ym. 2011, 18-19.) Sosiaalialan työ on ihmissuhdetyötä, joka edellyttää työntekijältä kykyä lukea toista ihmistä sekä kykyä tilannekohtaisesti käyttämään eri ominaisuuksiaan (Helminen 2013, 162-163).

Valvontarangaistuksen suorittajan selviytymistä tuetaan sosiaalisesti ja suunnitelmallisesti, esimerkiksi yksilöhaastatteluilla, ohjelmatyöllä, palveluohjauksella ja verkostotyöllä. Tällä pyritään vähentämään uusintarikollisuutta. (RISE 2013, 6.9.) Sosiaalisella toimintakyvyllä tarkoitetaan kykyä selviytyä arkeen ja huolenpitoon liittyvistä tilanteista sekä olla vuorovaikutuksessa toisten kanssa ja solmia sosiaalisia suhteita. Sosiaalinen toimintakyky edellyttää kykyä ratkaista arjen ongelmatilanteita ja toimia omassa elinympäristössä. Sosiaalisen työn luonne riippuu paitsi yhteiskunnallisesta tilanteesta myös asiakasryhmästä, ongelmasta tai auttamisorganisaatiosta. Työ on tilanteesta riippuen ohjaavaa, tukevaa, opettavaa, kontrolloivaa, motivoivaa tai rinnalla kulkemista. Työ on usein tasapainottelua jämäkkyyden ja empaattisuuden välillä, eikä pelkkä myötäeläminen aina riitä. Työ on voimavaroja löytävää, tukevaa ja vahvistavaa sekä tavoitteita asettavaa. (Mäkinen ym. 2011, 100, 136.)

Valvontarangaistuksen tarkoituksena on ylläpitää ja edistää tuomitun sosiaalisia valmiuksia ja pysymistä yhteiskunnan jäsenenä. Tuomittu voi jatkaa opiskeluaan tai työntekoaan rangaistuksen aikana. Monella tuomitulla on päihde- ja mielen-terveysongelmia, työttömyyttä, velkaongelmia ja koulutus puuttuu. Asumistilan-

ne voi olla heikko. Näiden ongelmien kasaantuminen vaatii pitkäjänteistä, kokonaisvaltaista ja moniammatillista työskentelyä asiakkaan kanssa. Rangaistuksen aikana toimintaohjelmana on tarpeenmukaista kuntoutusta. Tuomion päätyttyä on asiakkaalla mahdollisuus jatkaa kuntoutumistaan niin halutessaan. (Hanhikoski & Ryöppy 2013, 15–16.)

Luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen rakentaminen voi olla haastavaa. Työntekijä ja asiakkaan suhde saattaa perustua luottamukseen, jossa asiakkaan ei tarvitse ansaita työntekijän luottamusta, mutta työntekijän on saavutettava se asiakkaalta omalla toiminnallaan. Luottamuksellisen suhteen syntyminen on mahdollista, kun työntekijä pystyy näkemään asiakkaan tekemän rikoksen ja ongelmien lisäksi asiakkaan voimavaroja, joita tämä voi vahvistaa luottamalla niihin. (Lehtinen 2014, 233–234.)

6 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Saimme opinnäytetyön aiheen 2013 syksyllä toisen meistä ollessa työharjoittelussa Lappeenrannan yhdyskuntaseuraamustoimistolla. Työelämän edustaja ehdotti aihetta, koska tuolloin valvontarangaistuksesta ei ollut tehty tutkimuksia. Halusimme yhdistää perheen näkökulmaa aiheeseen.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tuoda esille valvontarangaistuksen vaikutuksia tuomitun ja hänen perheensä elämään. Tarkoituksena on myös saada näkökulmia perheeltä siihen, miten perhettä voi tukea ja auttaa valvontarangaistuksen aikana.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Miten tuomittu ja hänen perheensä ja läheisensä kokevat valvontarangaistuksen?
2. Olisiko perhe tarvinnut enemmän tietoa valvontarangaistuksesta?
3. Miten perhettä voidaan tukea ja auttaa valvontarangaistuksen aikana?

6.1 Tutkimusprosessi

Toteutimme opinnäytetyön parityönä, johon molemmat osallistuivat tasapuolisesti ja olivat mukana kaikissa työskentelyn vaiheissa. Toisella on kokemusta yhdyskuntaseuraamustyöstä työssäoppimisjakson kautta ja toisella on työkokemusta lastensuojelu- ja perhetyöstä. Tämä tuo perustietoa ja käytännön näkemystä aiheestamme, mikä tukee opinnäytetyöprosessia. Keskinäisten näkemysten vaihto ja keskustelu auttoivat opinnäytetyön etenemisessä.

Opinnäytetyötämme varten meillä oli tarkoitus aluksi saada kaksi tai kolme haastattelua valvontarangaistuksen suorittajilta. Tutkimuslupaa haimme keväällä 2014 Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinnolta. Luvan saatuaamme laadimme haastatteluun ja sen nauhoittamiseen suostumuslomakkeen, jonka annoimme Rikosseuraamuslaitoksen työntekijöille jaettavaksi mahdollisille haastattaville. Sillä hetkellä valvontarangaistuksen suorittajia oli kaksi, joista toinen oli halukas osallistumaan haastatteluun. Vain yhden valvontarangaistuksen suorittajan mukaan saaminen tuntui meistä opinnäytetyön tutkimustulosten saamiseksi vähäiseltä, joten päätimme ottaa mukaan työntekijöiden näkökulmaa. Toinen valvontarangaistuksen suorittaja ilmoitti myöhemmin halukkuutensa osallistua haastatteluun, mutta aikataulullisesti emme enää voineet toteuttaa uutta haastattelua.

Tutkimuksen kohteina olivat valvontarangaistuksen suorittaja, hänen perheensä ja läheisensä sekä työntekijöiden kokemuksia valvontarangaistuksen suorittajan ja perheen tukemisesta. Tutkimus on laadullinen eli kvalitatiivinen ja tyypiltään sekä teoreettinen että empiirinen. Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Kouvolan yhdyskuntaseuraamustoimiston Lappeenrannan toimipaikan kanssa.

Haastattelimme yhtä valvontarangaistuksen suorittajaa teemahaastatteluna. Jatkossa käytämme valvontarangaistuksen suorittajasta termiä suorittaja. Suorittaja oli totaalikieltäytyjä, jolla on ollut mahdollisuus 1.2.2013 voimaan astuneen siviilipalvelua koskevan lakimuutoksen myötä suorittaa tuomio valvontarangaistuksessa (Aseistakieltäytyjäliitto). Teemahaastattelun pääkysymykset olivat samat kuin tutkimuskysymykset. Haastattelua varten avasimme pääkysymyksiä pienempiin osiin apukysymyksillä. Lähetimme lisäksi sähköposti-

kyselyn kolmelle rikosseuraamustyöntekijälle. Työntekijät ovat koulutukseltaan sosionomeja. Yhteen sähköpostikyselyyn työpari vastasi yhdessä. Sähköpostikyselyllä selvitettiin, miten perhettä/suorittajaa tuetaan valvontarangaistuksen aikana, millaista tukea ja apua perheet/suorittajat tarvitsevat ja millaisena sosionomin työnkuva näyttäytyy valvontarangaistuksen suorittajan ja perheiden parissa.

Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmä oli teemahaastattelu, koska tällä tavalla saadaan tietoa tutkimuskysymyksissä olevista teemoista ja haastateltava sai itse vapaasti kertoa omista kokemuksistaan. Teemahaastattelun tarkoituksena on edetä tiettyjen etukäteen valittujen teemojen ja teemoihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Menetelmänä haastattelu toi esille mitä ihminen ajattelee ja miksi hän toimii niin kuin toimii. Haastatteluissa kysyttiin tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun kannalta merkityksellisiä kysymyksiä. Näin korostuu ihmisen oma tulkinta asioista, heidän antamansa merkitykset asioille sekä se, miten merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. (Tuomi & Sarajärvi 2009. 72,75).

Suorittajan haastattelun teemoina olivat kokemukset valvontarangaistuksesta, tiedon tarve valvontarangaistuksesta ja perheen tuen tarve valvontarangaistuksen aikana. Työntekijöille sähköpostilla lähetetyn kyselyn teemoina olivat, miten perhettä tuetaan valvontarangaistuksen aikana, millaista tukea he saavat, mikä on sosionomin työnkuva rikosseuraamuslaitoksella.

6.2 Aineiston keruu ja analyysi

Aineistonkeruumenetelmänä opinnäytetyössä olivat puolistrukturoidut teemahaastattelut suorittajalle ja sähköpostikyselyt työntekijöille. Suorittajan haastattelulla ja työntekijöiden sähköpostikyselyllä saimme vastauksia tutkimuskysymyksiin. Suorittajan haastattelun äänitimme videokameralle ilman kuvaamista. Haastattelun litteroimme sanasta sanaan tietokoneella tekstinkäsittelyohjelmalla pian haastattelun jälkeen.

Tutkimuskysymyksiin on saatu vastaukset aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä. Tämä perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta aiheesta. (Tuomi & Sara-

järvi 2009, 72,75,112.) Tutkimuksen keskeinen käsite on kokemuksen käsite. Kokemuksen käsite on jotakin aitoa, yksilöllistä ja ainutlaatuista. Tutkimuksessa korostuu yksilön ainutkertaisuus yksilön oman henkilökohtaisen kokemuksen kautta. (Jähi 2004, 58.)

7 Tutkimustulokset

Tässä luvussa käsittelemme opinnäytetyön haastattelun tuloksia. Käsittelemme suorittajan haastatteluun perustuvia kokemuspohjaisia tutkimustuloksia sekä työntekijöiden subjektiivisia näkemyksiä työstä valvontarangaistuksen suorittajien kanssa.

7.1 Suorittajan kokemuksia valvontarangaistuksesta

Haastatellulla suorittajalla on puoliso ja lapsia, mutta suorittaja ei halunnut perheen osallistuvan haastatteluun. Suorittajan tuomio oli 171 päivää ja jäljellä oli 72 päivää. Haastattelussa kävi ilmi, että prosessi oli lähtenyt käyntiin hänen odotustensa mukaisesti. Pannan odottaminen oli ollut stressaavaa, koska suorittaja odotti valvontarangaistuksen alkamista. Pannan saatuaan suorittaja koki, että *homma lähti käyntiin*. Ensimmäiset kaksi viikkoa sujui suorittajan mukaan helposti, mutta sen jälkeen tuli ahdistuksen tunteet. Alku oli todella *nihkeää ja ketutti*, suorittaja kuvasi näitä tunteitaan myös nyrkkiä puiden. Ahdistuksen ja helpotuksen tunteet vaihtelivat alussa paljon, mutta myöhemmin tuomion suorittamiseen alkoi tottua.

Tuloksista ilmeni, että valvontarangaistus oli tuonut myös hyviä asioita hänen senhetkiseen elämäntilanteeseensa. Valvontarangaistus oli tarjonnut mahdollisuuden kehittää itseään ja työstää sellaisia asioita, jotka eivät vielä ole olleet tasapainossa. Suorittaja koki, että hän oli joutunut kääntymään sisäänpäin itse-tutkiskelumielessä, koska ulkopuolista elämää rajoitettiin niin paljon. Suorittaja oli joutunut tutkiskelemaan olemistaan oman kehonsa hyvinvoinnin kautta ja miettimään, miten hänellä oli hyvä olla tässä elämäntilanteessa. Valvontarangaistus oli sitonut hänet viettämään tiiviisti aikaa itsensä ja perheensä kanssa.

Tää on tota niiku tarjonnu hirveen hyvää mahdollisuutta niiku kehittää itseää ja niitä asioita mitkä ei oo täl hetkel niiku ollu niin balanssissa. Nyt ku on nii paljo ittesä kanssa ja nii tiiviisti perheen keskellä siinä ni sit on niiku ollu aikaa työstää niitä asioita

Haastattelusta ilmeni valvontarangaistuksen suorittamisesta seuranneita positiivisia vaikutuksia myös suorittajan parisuhteeseen. Valvontarangaistus oli tuonut esimerkiksi mukanaan suorittajan ymmärrystä heidän parisuhteestaan. Suorittaja koki, että epämukavuusalueelle joutuminen oli tuonut perspektiiviä parisuhteeseen sekä uudenlaista ymmärrystä toista ihmistä kohtaan ja kehittänyt heidän parisuhdettaan. Riidat piti selvittää kasvokkain eikä suorittaja voinut lähteä ovet paukkuen ja jättää niitä selvittämättä. Suorittaja koki tämän olleen hyvä asia ja vähentäneen riitoja heidän parisuhteessaan.

Parisuhteeseen liittyvät asiat semmoset mitkä on ollu semmosia niiku niin sanottuja ongelmia ni ne on joutunu pakollisee syynii koska ollaan niin paljon niin tiiviimmin. Molemmat on joutunu sillei epämukavuus alueelle et on joutunu tekemää toisen rooleja

Sit on niiku tullu sitä perspektiiviä siihe et siun elämä onkii tämmöstä ja miun elämä on niiku tämmöstä ja se on antanu ymmärrystä et täähä on niiku kehittäny meijän parisuhdetta mm. myö ei enää tapella nii paljon

Perhe ja läheiset olivat antaneet täyden tukensa suorittajalle. Puoliso oli tyytyväinen, koska suorittaja oli ollut paljon kotona ja osallistunut lasten hoitoon enemmän. Suorittaja oli kokenut, että perhe kärsi samalla, koska hän rajoitti tuomiollaan myös perheen elämää. Perhe ei kuitenkaan ollut suorittajan mukaan ilmaissut tyytymättömyyttään tilanteeseen. Elämäntilanteen hyväksyminen ja muutoksen eteenpäin vieminen vaativat oman aikansa.

Et niiku on tuntunu et ite kahlitsee sit vähä niiku muita, muut joutuu sit kans olee tääl miun kanssa. Et vaik ei ne sitä sanokkaa niiku puolisoakaan ei sitä sano ni ja lapset ei sitä pysty sillei ilmasemaakaan vielä, mut tota kylhä ne muut joutuu siin kärsimää samalla, et koska rajotetaa myös sit niiku perheen elämää

Tutkimustuloksista ilmeni, että valvontarangaistuksen suorittamisesta saatavaa tietoa oli ollut hyvin tarjolla etukäteen. Rikosseuraamuslaitokselta oli annettu tarvittavat paperit suorittajalle tutkittavaksi ja kerrottu kaikki *ihan juurta jaksan*. Internetistä löytyi paljon tietoa valvontarangaistuksesta. Tutkimustuloksista ilmeni, että suorittaja koki yllättävänä asiana sen, kuinka paljon oli vapauksia tehdä erilaisia asioita valvontarangaistuksen aikana.

No se niiku tuli vähä niiku yllätyksenä, et miten paljo kuitenkin on vapauksia tehdä erilaisii asioita. Et se on niiku positiivinen juttu et on saanu nii paljon kuitki olla kodin ulkopuolella ja tehä niiku ns. tavallisten ihmisten asioita tuolla ihmisten ilmoilla ja just se että voit mennä lasten kanssa leikkipuistoon ja saatu tehä joka viikko perheretki johonkin

Tutkimustuloksista ilmeni, että lasten oli ollut vaikea ymmärtää, miksi suorittaja ei voi lähteä ulos ”milloin huvittaa” tai ei voinut kulkea omalla pihalla kuin tiettyyn rajaan asti. Esimerkiksi tontin reunalla olevalle kiipeilypuulle, jonne lapset halusivat mennä, ei kantomatka jalkapannassa yltänyt. Aluksi suorittajan lapsi oli usein *saanut pultit* ja lähtenyt juoksemaan kiipeilypuulle ja suorittaja joutui tilanteeseen, jossa puolisolalle piti huutaa *että tuu hakemaan lapsi*. Lapsi oli kokenut tilanteet oudoiksi ja ihmetellyt, miksi isä ei voinut tulla perässä. Tai suorittaja ei voinut toimeenpanosuunnitelman mukaisesti poistua esimerkiksi kauppaan kahta minuuttia aiemmin ennen päiväohjelmassa sovittua kellonaikaa. Haastattelussa ilmeni, että nämä tilanteet olivat *vähän hölmöjä*.

Suorittaja ei tutkimustulosten mukaan kokenut, että olisi tarvinnut lisätukea selvittääkseen valvontarangaistuksen suorittamisesta. Suorittajalle ei ollut tullut sellaisia tilanteita, joissa olisi joutunut kääntymään ulkopuoliseen apuun. Hänelle läheisten ihmisten ja perheen tuki olivat riittäviä.

Keskenää ollaa oleskeltu täs näi, eikä olla oikeestaan tarvittu tukea täs

Itehä mie sain valinnan tehä joo, mut sen jälkee ku mie olin valinnan tehny ni tota sit sano et oot saanu ihan täyen tuen kaikilt läheisiltä, kavereilta ja vanhemmilta. Ja sit omalta perheeltä

7.2 Työntekijöiden näkemyksiä valvontarangaistuksesta

Tutkimustuloksista ilmeni, että suorittajan tuen tarve selvitetään mahdollisimman tarkkaan jo alkuvaiheessa sekä arvioidaan verkostopalaverin tarve. Mikäli perheellä on jo olemassa olevia auttamistahoja tai niitä löytyy toimeenpanon tueksi, voidaan verkostopalaveri toteuttaa. Perheelle kerrotaan, että he voivat myös olla yhteydessä Rikosseuraamuslaitokseen, mikäli kokevat sen tarpeelliseksi. Toimeenpanon aikainen tuki voi olla monenlaista. Suorittajalla tulee olla asunto, sähköt asunnossa, työtä tai kuntouttavaa työtä, vapaa-ajan toimintaa ja ulkoilua. Näiden asioiden selvittämiseen suorittaja saattaa tarvita työntekijän apua, koska valvontarangaistusta ei voida täytäntöönpanna ilman, että suorittajalla ovat edellä mainitut asiat kunnossa. Auttamistahot saattavat olla esimerkiksi asuntotoimisto, sosiaalitoimi, päihde- ja mielenterveyspalvelut, kolmas sektori ja työ- ja elinkeinotoimisto.

Tutkimustuloksista ilmeni, että suorittajat käyvät valvontatapaamisilla vähintään joka toinen viikko Rikosseuraamuslaitoksella. Näillä tapaamisilla tehdään viikko-ohjelmaa sekä keskustellaan rangaistuksen etenemisestä ja tuen tarpeesta. Tukipartio keskustelee myös näistä asioista kotiin tehtävien käyntien yhteydessä. Tukipartio käy noin kolme kertaa viikossa kotona tai toimintavelvoitepaikalla tai muussa erikseen sovitussa paikassa. Tukipartio tekee puhallutus- ja huume-testejä päihdeettömyyden valvomiseksi. Suorittajan on oltava tavoitettavissa puhelimitse vuorokauden ympäri. Suorittajalle voidaan soittaa tarkistussoitto milloin vain.

Työntekijät kertoivat, että usean kuukauden kestävä tuomio ja sen ”säntillinen” suorittaminen voi olla haastavaa. Suorittajat tarvitsevat ”tsemppausta” ja kannustusta suorittamiseen sekä työntekijältä ”vainua” tuen tarpeen oivaltamiseen. Tarvittaessa työntekijä voi tehdä koti- ja toimintavelvoitepaikkakäyntejä, jos ne katsotaan tarpeellisiksi suorittajan tuomion etenemisen kannalta. Tukitoimet mitoitetaan aina yksilöllisesti. Työntekijöiden kokemuksen mukaan suorittajat useimmiten tarvitsevat keskusteluapua ja tukea päihdeidenkäytön hallintaan.

Rikosseuraamuslaitoksella sosionomin työnkuva on suorittajaa tukevaa, suorittajan vahvuuksia löytävää ja voimaannuttavaa. Tuen lisäksi rikoskeskustelut,

uusimriskitekijöiden löytäminen ja vähentäminen ovat sosionomin työtä. Tähän liittyvät sekä elämänhallintaan liittyvät tekijät että ajatteluun ja asenteisiin liittyvät tekijät. Sosionomin vahva tietämys verkostoista on tarpeellinen taito suorittajan toimeenpanoa suunniteltaessa.

8 Eettisyys ja luotettavuus

Uuden tiedon jatkuva tuottaminen ympäröivästä maailmasta on yhteiskunnallisesti arvokasta toimintaa. Tämän päivän maailmassa tieteen nimissä pystytään tutkimaan kaikkea mahdollista monin eri menetelmin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 128.) Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara tuovat esiin kirjassaan, että laadullinen tutkimus on kokonaisvaltaista tiedon hankintaa, jossa aineistoa kerätään todellisissa tilanteissa ja luonnollisissa ympäristöissä. Laadullisessa tutkimuksessa käytetään metodeja, joissa tutkittavien ääntä ja näkökulmia tuodaan esille. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 155.)

Tutkimustulokset ja niiden luotettavuus ovat yhteydessä tutkijan noudattamaan hyvään tieteelliseen käytäntöön. Näitä ovat mm. rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä. Tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmien soveltaminen on tarkoituksenmukaista ja eettistä. Muiden tutkijoiden töitä tulee kunnioittaa omassa opinnäytetyössä. Tutkimustulosten aineistoa koskevien kysymysten määrittely ja kirjaaminen on tehtävä kaikkien osapuolten hyväksymällä tavalla. Tutkimuksen vilpittömyyden, rehellisyyden ja hyvän tieteellisen käytännön noudattamisen vastuu on kaikilla tutkimukseen osallistujilla. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 132 - 133.)

Kaikissa tutkimukseen liittyvissä toiminnoissa pyritään välttämään virheitä koska yksittäisessä tutkimuksessa arvioidaan aina tehdyn tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimusta arvioidaan kokonaisuutena, eikä siihen ole yksiselitteisiä ohjeita. Lukijoille pitää antaa riittävästi tietoa siitä, miten tutkimus on tehty, jotta he pystyvät arvioimaan tutkimuksen tuloksia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 134, 140-141.)

Opinnäytetyössä ja haastatteluina toteutuneen työn kannalta tärkeimmät eettiset periaatteet olivat, informoitiin perustuva suostumus, haastattelutilanteen luottamuksellisuus ja anonymiteetti (Hirsjärvi & Hurme 2008, 20). Opinnäytetyön

haastatteluihin osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen. Opinnäytetyössä haastattelujen raportointi oli tehtävä niin, ettei haastateltavan yksityisyys vaarannu. (Hanhikoski & Ryöppy 2013, 31.) Haastateltavallamme oli mahdollisuus keskeyttää haastattelu niin halutessaan milloin tahansa. Pidimme huolen, ettemme provosoineet haastateltavaamme ja annoimme suorittajan kertoa vapaasti kokemuksistaan. Opinnäytetyön luotettavuudessa tulee huomioida, että haastatteluun osallistui yksi valvontarangaistukseen tuomittu. Tutkimuksen luotettavuus perustuu suorittajan yksittäiseen subjektiiviseen kokemukseen. Opinnäytetyön valmistumisen jälkeen haastatteluaineisto hävitettiin polttamalla.

9 Yhteenveto ja pohdinta

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää, miten valvontarangaistus vaikuttaa perheen arkeen ja tuen tarpeeseen valvontarangaistuksen aikana. Halusimme myös selvittää, oliko valvontarangaistuksesta saatu tarpeeksi tietoa etukäteen. Lisäksi halusimme selvittää työntekijöiden näkökulmia valvontarangaistuksen suorittajien tuen ja avun tarpeesta. Tavoitteenamme oli tuottaa lisää tietoa siitä, millaisia kokemuksia suorittajalla oli valvontarangaistuksen suorittamisesta kotona perheen parissa. Olisimme toivoneet myös perheenjäsenten omia kertomuksia kokemuksistaan.

Tuloksista selvisi, että suorittaja oli saanut hyvin tietoa etukäteen valvontarangaistuksesta yhdyskuntaseuraamustoimistosta ja internetistä. Suorittaja ei kokenut tarvitsevänsä ulkopuolista tukea tai apua valvontarangaistuksen suorittamiseen. Suorittajan perhe ja läheiset olivat suhtautuneet valvontarangaistuksen suorittamiseen kotona hyväksyvästi. Perheen kokemukset valvontarangaistuksen suorittamisesta olivat pääsääntöisesti positiivisia. Valvontarangaistusaika oli tarjonnut mahdollisuuden suorittajalle kehittää itseään ja antanut aikaa itse-tutkiskelulle sekä oli tuonut ymmärrystä parisuhteeseen positiivisella tavalla.

Opinnäytetyöprosessin aikana ymmärryksemme valvontarangaistuksesta yhtenä rangaistusmuotona lisääntyi. Suorittajan omalla asennoitumisella valvontarangaistuksen suorittamiseen on suuri merkitys sen onnistumisen kannalta. Valvontarangaistus voi kuitenkin rankkuudellaan yllättää suorittajan koska ulkopuolista elämää rajoitetaan paljon ja arki on aikataulutettu minuutin tarkkuudella

vaikka etukäteistietoa olisi paljon. Toisaalta vapauksia tehdä erilaisia asioita on olemassa, mutta ne täytyy suunnitella hyvin etukäteen ja toteuttaa suunnitelman mukaan. Esimerkiksi sääolosuhteita ei voi etukäteen tietää, mutta suunnitelmaan laadittua ohjelmaa pitää noudattaa siitä huolimatta. Ukonilmalle on sattunut suunniteltu ulkoilu, miten menetellä.

Inhimillisyyden näkökulmaa pohdimme yhdessä: miten yllättävissä tilanteissa valvontarangaistuksessa toimitaan ihmisarvoa kunnioittaen. Keskustelimme opinnäytetyötä tehdessämme paljon siitä, miten lapset kokevat sen, ettei vanhempi voi vapaasti liikkua kodin ulkopuolella. Mitä vanhemmasta lapsesta on kyse, sitä enemmän hän kykenee ymmärtämään tilannetta. Miten oikeudenmukaisuus lapsen kannalta toteutuu, kun lapsi ei vielä ymmärrä mistä on kyse? Kuuluvatko lapsen ääni ja mielipide oikeasti? Pohdimme myös, millaisissa tilanteissa perheenjäsenet tarvitsisivat apua ja tukea valvontarangaistuksen aikana.

Jäämme pohtimaan, olisiko valvontarangaistusaikana perheille mahdollisuutta tarjota tarpeen mukaan myös kotiin tehtävää työtä esimerkiksi perhetyön keinoin, koska valvontarangaistus voi yllättää rankkuudellaan koko perheen. Uuden sosiaalihuoltolain tultua voimaan 1.4.2015 ei lastensuojelun asiakkuus ole enää välttämättömyys kotiin saatavalle avulle. Kotiin vietävä työ voi olla kotipalvelua, perhetyötä, tukihenkilöitä ja – perheitä sekä vertaisryhmätoimintaa. Uuden sosiaalihuoltolain myötä pyritään madaltamaan oikea-aikaisen tuen hakemisen kynnystä.

Pohdimme myös, miten paljon itse valvontarangaistus vaikuttaa perheen arkeen. Meidän haastateltavamme oli itse valinnut aseista kieltäytymisen ja sen myötä oli päättänyt suorittaa tuomionsa valvontarangaistuksessa. Suorittaja oli aktiivisesti ottanut etukäteen selvää siitä, mitä valvontarangaistus on ja miten se suoritetaan. Totaalikieltäytyjä on voinut harkita päätöstään vuosia ja saattanut pohtia asiaa perheen kesken. Perhe on ollut tietoinen, että puoliso suorittaa valvontarangaistuksen jossain vaiheessa, ja näin valvontarangaistukseen on osattu varautua. Esimerkiksi rattijuopumuksesta tuomittu suorittaja ei ole voinut etukäteen kertoa perheelleen, että aikoo ajaa autoa päihtyneenä. Kokisivatko rattijuopumuksesta tuomittu ja hänen perheensä tarvitsevansa tukea valvontarangaistuksen suorittamisen aikana? Voisiko rattijuopumuksesta tuomitun perhettä

tukea kotiinpäin tehtävällä työllä? Esimerkiksi rattijuopumuksesta tuomittu suorittaja ja hänen perheensä olisivat antaneet lisää arvokasta tietoa valvontarangaistuksen suorittamisen vaikutuksista perheen arkeen.

Pohtiessamme mahdollisia jatkotutkimusaiheita opinnäytetyöllemme syntyi ajatus siitä, että jos valvontarangaistuksen suorittaja on muu kuin totaalikieltäytyjä, vaikuttaako valvontarangaistus eri tavalla perheen arkeen? Jatkotutkimusaiheena voisi tuoda esille myös perheenjäsenten kertomina heidän omia kokemuksiaan ja voisi selvittää valvontarangaistuksen suorittajan perheeltä sitä, miten valvontarangaistus vaikuttaa perheen arkeen. Tutkimuksen voisi myös tehdä siitä näkökulmasta, että suorittaja ei ole totaalikieltäytyjä. Lisäksi jatkotutkimusaiheena voisi tutkia kotiin vietävän työn tarvetta perhetyön keinoin, joka on lapsiperheille tarkoitettu tukimuoto.

Lähteet

Aseistakieltäytyjäliitto 2013. Totaalikieltäytyminen. <http://akl-web.fi/totaali/perustietoa>. Luettu 4.2.2015.

Asevelvollisuuslaki 15.6. 2012/310

Hanhikoski, S & Ryöppy, S. 2013. http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/60673/Hanhikoski_Ryöppy_Opinnaytetyo_Laurea.pdf?sequence=1. Luettu 13.3.2014.

Helminen, J. 2013. Päämääränä sosiaalilan ammattilaisuus. Sosiaaliohjaajien näkemyksiä ammattialasta. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Väitöskirja. http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/93213/Helminen_Jari_ActaE127_11.11.2013pdfA.pdf?sequence=8. Luettu 2.3.2015.

Hirsjärvi, S & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja Kirjoita. Helsinki. Tammi.

Jähi, R. 2004. Työstää, tarinoida, selviytyä. Vanhemman psyykinen sairaus lapsuudenkokemuksena. Tampereen yliopisto. Terveystieteen laitos. Väitöskirja. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67397/951-44-5993-8.pdf?sequence=1>. Luettu 12.12.2014.

Käräjäoikeudet 2014a. Ehdoton vankeusrangaistus. <http://www.oikeus.fi/tuomioistuimet/karajaoikeudet/fi/index/rikosasiat/seuraamukset/ehdotonvankeusrangaistusjayhdyskuntapalvelu.html>. Luettu 8.1.2015.

Käräjäoikeudet. 2014b. Nuori rikoksentehtäjä. <http://www.oikeus.fi/tuomioistuimet/karajaoikeudet/fi/index/rikosasiat/nuoririkokset/entekija.html>. Luettu 8.1.2015.

Laki ja asetus rikosseuraamuslaitoksesta 27.11.2009/953.

Laki valvontarangaistuksesta 8.4.2011/330.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Lehtinen, U. 2014. Monimuotoinen paha valvonnan haasteena yhdyskuntaseuraamustyössä. Teoksessa Linderborg, H., Suonio, M., Lassila, T. (Toim.) Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Suomen Yliopistopaino Oy: Juvenes Print, 231-245.

Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnio, T. 2011. Ammattina sosionomi. 1.-2 painos. Helsinki. WSOYpro Oy.

Richardson, F. 1999. Electronic Tagging of Offenders: Trials in England. Bookwell Publishers Ltd. Oxford.

Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011. RISE-moniste.

RISE. 2012. Rikosseuraamuslaitos-esite. Janin isällä on jalkapanta.

RISE. 2013. Rikosseuraamuslaitos-esite.

RISE 2014a. Valvottu koevapaus.

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/vapautuminen/valvottukoevapaus.html>. Luettu 8.1.2015.

RISE 2014b. Valvontarangaistus.

http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/esitteet/697aJhOOE/VAVAL_sidosryhmille.pdf. Luettu 13.8.2014.

RISE 2014c. Yhdyskuntaseuraamustoimistot.

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/yhdyskuntaseuraamustoimistot.html>. Luettu 29.1.2015.

RISE 2014d. Valvontarangaistuksen täytäntöönpano. Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja 5/2013.

Roth, T & Veikkanen, T. 2013.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/54546/Roth_Tanja%20%20Veikkanen_Tanja.pdf?sequence=1 Luettu 10.3.2014.

Suonio, M. 2014. Sosiaalityö ja penologia. Teoksessa Linderborg, H., Suonio, M., Lassila, T. (Toim.) Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Suomen Yliopistopaino Oy: Juvenes Print, 73-75.

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Tammi.

Työryhmämietintö 2007:17. Sähköinen valvonta. Edita Prima Oy. Oikeusministeriö.

Teemahaastattelurunko

- Miksi olette suorittamassa valvontarangaista?
- Kuinka pitkä rangaistus on?
- Kauanko valra on nyt kestänyt?
- Miten valvontarangaistus prosessi lähti käyntiin kohdallasi?

1. Miten tuomittu ja hänen perheensä ja läheisensä kokevat valvontarangaistuksen?

- Ketä perheeseen / läheisiin kuuluu?
- Miten perheenne reagoi valintaanne valrasta?
- Millaisia ajatuksia valra on herättänyt läheisissänne / perheessänne?
- Onko valra aiheuttanut muutoksia perheenne arkeen? Millaisia?
- Onko valra aiheuttanut muutoksia suhteessa läheisiin? Millaisia?
- Mikä on ollut raskainta / vaikeinta teidän perheenne kannalta / näkökulmasta?
- Onko valrasta positiivisia kokemuksia? Millaisia?

2. Olisiko perhe tarvinnut enemmän tietoa valvontarangaistuksesta?

- Saitteko tarpeeksi etukäteistietoa valrasta? Mistä ja miten saitte tietoa?
- Onko nyt ilmennyt asioita, jotka olisi ollut hyvä tietää aiemmin?

3. Miten perhettä voidaan tukea ja auttaa valvontarangaistuksen aikana?

- Miten perheenne on huomioitu toimeenpanosuunnitelmassa? (viikko-ohjema)
- Millaista tukea olette saaneet? Mistä / keneltä?
- Onko siitä ollut hyötyä? Mitä / millaista?
- Mitä tukea tai apua koette tarvitsevanne jatkossa, jotta rangaistus tuli suoritettua mahdollisimman sujuvasti / jouhevasti?

Hyvä vastaanottaja

Saatekirje ja suostumuslomake haastatteluun

Olemme sosionomi (amk) opiskelijoita Saimaan ammattikorkeakoulusta ja teemme opinnäytetyönämme tutkimusta valvontarangaistuksen vaikutuksista perheen arkeen. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää miten valvontarangaistus vaikuttaa perheiden elämään ja miten perhettä voisi tukea ja auttaa valvontarangaistuksen aikana.

Tutkimuksessa haastattelemme 1 – 3 perhettä. Haastattelut teemme kesän ja syksyn 2014 aikana. Haastattelut taltioidaan haastattelutilanteessa nauhoittamalla ne jos osallistujat antavat luvan. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja sen voi keskeyttää missä vaiheessa tahansa.

Haastatteluun osallistuvien nimettömyys tullaan turvaamaan ja tutkimuksessa ei julkaista mitään tietoja, joista haastateltava olisi tunnistettavissa. Haastattelun äänitallenne ei päädy muiden kuin allekirjoittaneen tietoon ja tallenne tuhoetaan tutkimuksen päätyttyä. Opinnäytetyö julkaistaan Theseus - tietokannassa.

Allekirjoittamalla lomakkeen suostun sosionomiopiskelijoiden Heidi Kaijasen ja Suvi Sinkkosen suorittamaan haastatteluun.

___ Suostun haastatteluun

___ Suostun nauhoitukseen

Lappeenrannassa __ / __ 2014

Mikäli Teillä on kysyttävää, voitte olla yhteydessä meihin.

Ystävällisin terveisin,

Heidi Kaijanen

Suvi Sinkkonen

1300161@co.saimia.fi 1300148@co.saimia.fi